

VERWIJDERING DER VRUCHT OP GROND VAN MEDISCHE NOODZAKELIJKHEID

(NAAR AANLEIDING VAN PROF. KOUWER'S CLINISCHE LES VAN 1 DECEMBER 1928).

Het betoog van prof. KOUWER in zijn klinische les van 1 Dec. j.l. in dit *Tijdschrift* was ongetwijfeld een machtig en gerechtvaardigd beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel van den arts, een krachtige aansporing om den ernst der handeling van het adrijven eener vrucht onder geen omstandigheid ooit te onderschatten en ik zou hiertegen zeker niet hebben willen opponeeren, ware het niet, dat naar mijn meening in dit betoog een, laat ik zeggen, kleine mate van overdoseering van antidotum aanwezig was, nochtans van voldoende beteekenis voor mij om, zij het niet zonder schroom, maar gedragen door den moed eener diepgevoelde overtuiging de pen op te vatten, teneinde van een iets meer gematigde meening te getuigen omtrent de al dan niet toelaatbaarheid der vruchtafdrijving op medisch verdedigbare gronden; dienende dus om het leven van een in nood verkeerende vrouw te helpen beschermen.

Het probleem, waarvoor de geneeskundige gesteld wordt, moet m.i. aldus worden geformuleerd: Is de geneesheer gerechtigd een ernstig dreigend conflict in het bestaansrecht van moeder en vrucht op te heffen door ten gunste van de moeder de vrucht te verwijderen? Hetgeen nu eenmaal gelijk staat met vernietigen. Helaas! Wij zouden het anders wenschen, maar dit kan niet anders.

Op het zoo netelige en door velerlei omstandigheden zoo moeielijk overzichtelijke terrein der vruchtafdrijving komt het er wel erg op aan de kern der zaak voor den goedwillenden geneeskundige zuiver in het oog te vatten en ons scherp voor te stellen, waar het om gaat. Is de geneeskundige dus gerechtigd, zoo ja, ook gehouden, zedelijk verplicht om in een dreigend conflict om het bestaansrecht met beslistheid de zijde der vrouw te kiezen en haar te beschermen, desnoods met vernietiging van de vrucht? Deze vraag moeten wij trachten, met de ons ten dienste staande middelen, onze begrippen en criteria van zedelijkheid, zoo zuiver mogelijk te belichten.

Hierbij wordt vooropgesteld, dat de vrouw onze hulp wenscht en dus, zooals normaliter en in den regel het geval zal zijn, zooveel waarde hecht aan het behoud van eigen leven, dat zij dit verdedigen wil met alle middelen, die het recht tot zelfbehoud bij een rechtstreekschen aanval haar veroorlooft te gebruiken. Dat de vrouw als schatbewaarster van het door vele voorafgegane generaties aan haar toevertrouwde kleinood, dat de levende vrucht in de baarmoeder is, niet het recht heeft naar willekeur hierover te beschikken, houdt niet in, dat zij het recht van zelfverdediging in eigen nood door dit tijdelijk bezit inboet. Heeft de vrucht haar rechten, de vrouw heeft de hare in niet mindere mate. Wel in meerdere mate, zou ik meenen. Is zij zelve niet een grootere, hechtere en voor het moment althans veel kostbaarder schakel die voor- en nageslacht verbindt, mits haar gezondheid wordt gespaard; en wier energie voor de overdraging der waardevolle erfelijke stoffen in haar wezen vastgelegd, niet nutteloos verspild mag worden? Want nutteloos is het de vrouw aan zwangerschapsvergiftiging te laten sterven, wanneer de vrucht hiermede niet gebaat is en wel mag de door tweestrijd verscheurde arts, die niet juist bijtijds, maar even te laat den duren plicht der baarmoeder-ontleding vervult, zichzelf met schuld beladen gevoelen, niet wegens de reddelooze vrucht, die hij verdreef, maar wegens de redbare vrouw, die door zijn weifelmoedigheid ten onder ging.

Het verwijderen der vrucht was goed (menschelijke plicht), hoewel zonde, zegt prof. KOUWER. Het lange talmen, hoewel uit hooge overwegingen, was fout, verkeerd; de vrouw werd niet gered. Ware, zooals in prof. KOUWER'S voorbeeld de ingreep bijtijds verricht, dan was op juiste wijze voldaan aan menschen plicht. Was het hier geoorloofd om aan menschen plicht te voldoen? Neen zeker niet, luidt weer het antwoordt. Er blijft de zonde. Wat weegt dan zwaarder, de plicht of de zonde? Had de arts niets gedaan, hij zou zijn menschen plicht ver-

waarloosd hebben, doch zou hij dan werkelijk zonder zonde zijn gebleven? De dogmatisch denkende arts moge hierop ja kunnen antwoorden, voor den zedelijk ontwikkelde vrijdenkenden en voor zijn geweten verantwoordelijken arts is de gewilde nalatigheid die doodt, er qua zonde niet minder om. Daar voor den kerkelijk-godsdienstigen arts het absolute gebod hier zijn medisch handelen bepaalt (of moet ik zeggen verlamt?), kan het „non occides” dat door den anderen slechts gehuldigd wordt met de toevoeging „tenzij in uiterste noodzaak”, voor dezen hier niet bruikbaar zijn om aan de zonde te ontkomen. Dit kerkelijke zondebegrip, omvattende al datgene wat ingaat tegen het geschrevene omtrent God's wil, kan voor hem geen levend begrip zijn, zooals prof. KOUWER het wil doen voorkomen. Zonde in dien zin bestaat voor hem niet; er zijn slechts goede en slechte handelingen, zoowel in positieven als in negatieven vorm; dus ook goede en slechte nalatigheden, die in verband met de gegeven omstandigheden en in relatie tot het ideaal-menschelijke door het geweten beoordeeld worden.

Mag een kerkelijk-godsdienstig chirurg een levensgevaarlijke operatie ondernemen, zoo hij zich naar vermogen wil houden aan het gebod „gij zult niet dooden”?

De daden van den niet-kerkelijken, zedelijk ontwikkelde arts worden geleid en gericht, niet door het hem onbekende woord Gods, maar door het eigen geweten, dat luistert naar zijn eigen wetten van zedelijkheid, erkennend als hoogste zedelijkheid, dat wat beoogt het heil van medemensch en menschheid in het geheel, dat vrede en bekoring vindt in het goede of het betere, wrevel en onlust doet ontstaan door het slechte of slechtere.

De weg van den beoefenaar der geneeskunst leidt in vele gevallen langs bewuste leedtoebrenging (ook zonde) tot het hooger gelegen doel, de genezing van den patiënt. Per aspera ad astra zou ons devies kunnen zijn. Deze onaangename hindernissen behoeven ons geweten niet te bezwaren. De geneesheer, die met animo en handigheid een pijnlijken furunkel insnijdt, is geen verfijnde wreedaard en een geneesheer, die een lieve en zorgvolle vrouw van een moorddadige vrucht bevrijdt is geen lage moordenaar. Is hij een zondaar? Mij dunkt, in het oog van CHRISTUS kan hij geen zondaar zijn. Hij is een warmvoelend en edel mensch en dat zal ook Hem genoeg zijn. Voor den zijn kunst toegewijden arts heiligt het verheven, altruistische doel de middelen.

Zeker, hij geve de jonge vrucht haar rechtmatig aandeel in zijn zorgen, maar hij wordt geroepen voor de moeder; het zijn haar belangen, die zijn volle geest- en daadkracht opeischen en daarbij de belangen van het gezin, met moeders leven en gezondheid zoo onafscheidelijk verbonden.

Den jongen foetus komt het bescheidenste plaatsje toe en deze heeft recht op ieder surplus, dat de vrouw, boven wat noodig is tot eigen instandhouding, heeft te missen. Dit en niet meer. Zoover gaat zijn levensrecht en het zal de taak zijn van den geneeskundige met de hoogst mogelijke opvoering van de levenskrachten der vrouw de kansen voor de vrucht zoo gunstig mogelijk te maken in geval van ziekte tijdens de zwangerschap. De geneesheer, die terugdeinst voor de reddende ingreep wanneer de vrouw zijn hulp niet meer ontberen kan, is in mijn oogen niet anders dan een jammerlijke lafaard, wat hij ook voor zijn excuus moge aanvoeren. Ik zie er niets helthafigs in. Hij treedt niet den dood in den weg, zooals zijn plicht is, doch wijkt terzijde onder de fictie, dat dit sterfgeval niet voor zijn rekening komt. Hij wil iets sparen, dat niet te sparen is en niet gespaard mag worden omdat het iets kostbaars wreed verwoest. Dit is geen voorzienigheidje spelen, doch trouw aan ambtelijken plicht. Hier zou ik willen spreken van den absoluten eisch tot abortus, kerkelijk of niet; hier is zelfs geen potentieele mensch, die gedood wordt, want de potentie is er niet. Men kan het ei niet op een andere vrouw overplanten. En nu leek het er eenigszins op of prof. KOUWER ook daaraan nog tornen wilde, althans hij propageert op m.i. gevaarlijke wijze het lang uitstellen met de kans op veel te lang en zaait weifelmoedigheid in dit opzicht door ook hier de zonde in het geding te brengen. Is hier niet juist de leus, liever een dag te vroeg dan een uur te laat? Mij dunkt, een kleine veiligheidsmarge komt de vrouw wel toe.

„Ga ten oorlog wanneer gij overtuigd zijt dat dit uw plicht is”. Zeker! dat doen

de streng-geloovigen ook en zij tellen de zonde niet, want voor allen geldt alsdan de natuurwet „eat or be eaten” en de hoogste plicht eischt bescherming van huis en haard en huisgezin.

„Doodt den aanrander van uw moeder's leven, indien gij voelt dat dit uw plicht is.” Zeker! als het niet anders kan, aanvaardt den verfoeielijken plicht en handeldet gij niet in drift of onbezonnenheid, maar in werkelijken noodzaak, noch uw geweten, noch de rechter zullen u schuld toemeten, zoomin als in geval van verdediging van uw eigen leven. En wanneer prof. KOUWER den ko pensneller geen zondaar noemt, die zijn goden vereerend en gehoorzamend, zijn vijanden vermoordt op de voor hem classieke wijze, hoe kan dan voor hem de geneeskundige een zondaar zijn, die zijn hoogstenplicht getrouw, de vrucht vernietigt, die het leven van zijn patiënt bedreigt? Het volgen van zijn zedelijk inzicht heeft voor hem zeker gelijke dwingende beteekenis als voor den ander het belijden zijner godendienst.

Maar goed — men moet rekening houden met de gewetenloozen, die ook onder geneeskundigen voorkomen en daarvoor dienen de wetsartikelen. Doch hiermede belichten wij een ander facet van het afdrijvingsvraagstuk. Hoe declineerend voor het medisch beroep artikel 298 ook moge klinken, een aanvullingsartikel als prof. KOUWER voorstelt, zou dit effect geheel te niet doen en wij zouden vollen vrede kunnen hebben met de reeks strafbepalingen op vruchtafdrijving gesteld, mits zij inderdaad krachtig werden nageleefd. Zooals de toestand nu is, worden de vruchtafdrijvingen, zoo te zeggen, bij tientallen door allerlei obscure elementen verricht zonder dat de straffende gerechtigheid er iets aan doet. Te meer treft het als wij af en toe een argeloozen, veelal goedwillenden medicus (de kwaadwillende weten zich wel te dekken), met veel v rtoon van verontwaardiging aan de kaak gesteld zien. Is mij niet een geval bekend van een reeds bejaard en geacht medicus, die zich door goedhartigheid liet verleiden à raisin van één gulden (dus zeker niet uit geldbejag) abortus op te wekken bij een bedenkelijk zwaar met kinderen bezochte arbeidersvrouw en die, tijden later, deswege door den ploertigen echtgenoot werd aangeklaagd? Zelfmoord van den moreel hoogstaanden man was hier het diep droevig gevolg van zijn goedgemeende fout. Zoo treffen onze wetsbepalingen het meest degenen, die zij niet moesten treffen en aan het kwaad zelve doen zij practisch niets. Door honderden in den lande wordt het misdrijf van den crimineelen abortus willens en wetens, ja „geschäftsmäßig” uitgeoefend, waartegen het gerecht niets doet, hoewel de toestand kennende. En nu vragen wij zou dit mogelijk zijn, wanneer hier ook maar eenigszins sprake was van een delict gelijkwaardig aan menschenmoord, zooals prof. KOUWER het feit noodwendig qualificeert? Hoe dan te verklaren, dat de staat niet paraat blijkt bij iedere geringste aanwijzing met het geheele arsenaal van zijnen uitgebreiden crimineelen speurdienst, met serologie en dactyloscopie en wat dies meer zij, in stede van eens occasioneel te happen naar den X-belijgenden delinquent die hem toevallig in den mond vliegt? Hieruit blijkt voor mij, dat de overheid in dezen het feit in de verste verte niet met menschenmoord gelijk stelt; ergo in haar oog een ongeboren vrucht geen mensch is. En zoo kom ik vanzelf op een cardinaal punt in deze quaestie; steunpunt van prof. KOUWER's betoog; is de pas gelegde kiem in de baarmoeder eener vrouw, een mensch? Is dus het afdrijven van een vrucht inderdaad gelijk aan het afsnijden van den levensdraad van een mensch?

Wat zou men tegen deze opvatting kunnen aanvoeren? Ten eerste zou ik de vraag willen stellen, is het inderdaad een zoo evident misbruik, zooals prof. KOUWER het voorstelt, om te spreken van een celwoekering, zoolang aan het uitwendige voorkomen der vrucht niets menschachtigs is vast te stellen? „Een levend wezen van het oogenblik der bevruchting af”, zegt prof. KOUWER, maar dan kan men verder gaan en het spermatozoön ook een levend wezen noemen, dat zelfs langer nog buiten het lichaam in leven kan blijven dan de jonge vrucht en toch vertoont dit meer overeenkomst met een overlevend orgaan dan het kloppend hart, dat ook een zekeren tijd, maar niet lang buiten het lichaam kan bij en bewegen. Zijn zij niet allen slechts onderdeelen van een menschelijk (of dierlijk) lichaam, meer of minder gewichtig?

Ligt het verschil tusschen vruchtaanleg en groeienden verstandskiesaanleg niet slechts hierin, dat in den eersten de potentie aanwezig geacht mag worden van op den

duur een zelfstandig wezen te vormen en *alsdan* op te houden een onderdeel van het groote individu te zijn? Maar daarvoor moeten alle omstandigheden medewerken; dit is geen zekerheid. En toch eerst dan wordt de vrucht van menschelijk onderdeel tot mensch, wil mij voorkómen.

Is een ei een kip? Is een eikel een boom? Behooren kieuwen of kieuwspleten tot de definitie van een mensch? De pasgelegde kiem kan hoogstens een potentieele mensch zijn. Het afdrijven van een vrucht zou dus hoogstens zijn de vernietiging van de mogelijkheid van een mensch. Dit vermindert reeds ontegenzeggelijk in zekere mate de zwaarte van prof. KOUWER's requisitoir. Immers niemand weet met zekerheid, wat uit een pasgelegde kiem groeien zal, een mensch, een mola, een monstrum, of een steenkind, of wellicht heelemaal niets. Uit de genoemde mogelijkheden blijkt toch wel duidelijk, dat de pasgelegde vrucht althans geen mensch is.

Ik zou haar willen beschrijven als een menschelijk klierproduct met zeer bijzondere eigenschappen van groei-kracht bedeed, dat in het lichaam van de vrouw in een zeker percentage der gevallen uitgroeit tot een mensch, in welke hoedanigheid het levende wezen bij de geboorte te voorschijn treedt, menschenrechten verkrijgt en een naam ontvangt en wat verder des menschen is. Zoo ook een passende begrafenis bij overlijden.

Wil men het afdrijven van bijv. een driemaandsche foetus gelijk stellen aan het doodden van een mensch, dan dient er op aangedrongen, dat alle abortiefieeren in de kliniek en elders spontaan of niet spontaan geboren, plechtig op het kerkhof worden bijgezet, in stede van achteloos met den vuilen rommel te worden weggeworpen. Zelfs bij wilde volken wordt dit als een der eerste menschenrechten beschouwd. Toch zou het doorvoeren van deze consequenties voor ons gevoel, wat al te zeer ad absurdum voeren en daarom betwijfel ik sterk of wij de niet-levensvatbare vrucht als mensch moeten beschouwen. Het biologisch denkende verstand maakt de verhouding van moeder tot vrucht meer aannemelijk als een van mensch tot dier dan als een van mensch tot mensch.

Zoo het dan al mogelijk is, dat wij de vrucht slechts als voorstadium van een mensch, waarin het dierlijke praevaleert, moeten beschouwen, is zij dan niet een product van hooge waarde, dat met eerbied behandeld dient te worden? Zeer zeker is dit mijn meening en ik sprak met volle overtuiging in den aanvang van dit stuk van een kleinood, dat in de pas bezwangerde baarmoeder aanwezig was. Evenwel de waardeverhouding hiervan tot de vrouw is niet die van een parel tot een pareloester, zooals een veel verkondigde gedragslijn in zake het abortusvraagstuk haast zou doen denken, doch als die van een kostbare lading in een meer of minder zeewaardig schip, welke bij noodweer over boord wordt gezet zoo dit in staat is de bemanning voor ondergang te behoeden. Hoezeer mank gaande geven deze vergelijkingen vrij goed mijn visie op de zaak weer. De kapitein, die de lading noodeloos overboord gooit, zal zich hebben te verantwoorden; hij moet het goede moment weten te kiezen, doch liever wat te vroeg dan te laat. Een koel hoofd zal noodig zijn, maar niet een door angst en twijfel verscheurd gemoed. Zoo bij provocatio abortus als bij welken anderen obstetrischen ingreep ook.

Moge de zoo ervaren en kloeke kapitein, die prof. KOUWER is, in een volgende klinische les zijnen ambtsbroeders eens een zoo volledig mogelijk exposé geven van alle omstandigheden, waarin de lading mag en moet worden overboord geworpen, teneinde de bemanning veilig thuis te brengen tot hun betrekkingen aan den wal. Een dergelijk exposé zou de basis kunnen vormen voor de zoo gewenschte eenheid van meening in dit zeer moeilijke probleem.

Barendrecht.

E. J. BOK.

Het is niet mijn bedoeling, dr. BOK's betoog op den voet te volgen en bijv. over het zondebegrip uit te weiden. Ik heb slechts mijn eigen begrip van zonde onder woorden willen brengen, een begrip, dat geldt voor *mijn* geweten. Ik beveel niemand, dit als juist te aanvaarden, maar ik beveel mijn vakgenooten aan, met eigen geweten daarover te rade te gaan. Ook mogen zij vrijelijk kiezen tusschen de opvatting van de beteekenis der ongeboorte vrucht in den zin van collega BOK of in den

mijnen. Het kan collega bok niet zijn ontgaan, dat ik aan zijn zijde sta, wanneer hij verdedigt, dat de arts op zeker oogenblik den plicht voelt en aanvaardt, de zijde van de moeder te kiezen en de vrucht op te offeren. Bij de bepaling van dat „zeker oogenblik” verwijt hij mij echter het aankweken van gevaarlijke, misschien wel misdadige weifelmoedigheid. Toch, in het voorbeeld, dat hij zelf geeft als vrij goed weergevend zijn kijk op de zaak — den kapitein van het meer of minder zeewaardige schip met kostbare lading — komen wij vrij dicht bij elkander te staan. De kapitein moet het goede oogenblik kiezen voor het overboord werpen van de kostbare lading, liever te vroeg dan te laat, volgens collega bok, noch te vroeg, noch te laat, volgens mij. Dit zal den kapitein zeker in zwaren tweestrijd brengen. Dat ook zijn gemoed daarbij „door angst en twijfel wordt verscheurd”, zal niet kunnen uitblijven. Dit behoeft niet te beteekenen een radeloos en redeloos over dek loopen, maar wel, dat hij, het hoofd koel houdend, alle bijzonderheden van het benarde geval, waarin hij verkeert, beschouwt en overdenkt, totdat het hem en zijn scheepsraad duidelijk wordt, dat nu het oogenblik is aangebroken voor den beslissenden stap. Of de Raad van Scheepvaart hem later gelijk zal geven of niet, dit wacht hij af: voor zijn geweten meent hij verantwoord te zijn. Zulk een kapitein bedoelen wij beiden, niet den luchthartigen, die bij voorbaat de kostbaarheid, de kostelijkheid der lading onderschat.

B. J. KOUWER.

DE BEHANDELING VAN PNEUMONIE.

Met veel belangstelling las ik het artikel van collega VAN DER VELDE in het *Tijdschrift* van 16 Februari j.l.

Het is niet mijn bedoeling een woord te schrijven over het behandelen van patiënten met longontsteking met welke geneesmiddelen ook; aanleiding tot dit schrijven geeft mij de zinsnede op bldz. 825:

„Ik paste natuurlijk ook PRIESNITZ-omslagen toe, die ik zoolang gebruikte, „tot de demping en het bronchiaal ademen verdwenen waren”.

Juist die PRIESNITZ-omslagen bij longontsteking doen m.i. vaak meer kwaad dan goed.

VOORDEELEN.

1. Pijnstillend, dus alleen bij hevige pijn toe te passen.

NADEELEN.

1. het aanleggen vermoeit den patiënt die vóór alles rust noodig heeft, veelal zeer; dit geldt in het bijzonder waar geen geschoolde hulp aanwezig is.
2. Zit het verband goed, dan belemmert het vaak de ademhaling, die toch al bezwaarlijk gaat; zit het niet goed, dan komt de natte doek ten slotte terecht op buik, bil of lendenen.
3. Het veroorzaakt vaak huiduitslagen vooral bij jonge kinderen (vaselinebescherming).

Mijn persoonlijke ervaring heeft mij niet geleerd, dat het oplossen van ontstekingsinfiltraten door een PRIESNITZ-verband bevorderd wordt.

Misschien kunnen deze regelen er toe bijdragen een rem te vormen tegen de associatie longontsteking-PRIESNITZ-verband.

Amsterdam, 18 Februari 1929.

Dr. J. DE HARTOGH JR.